

ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА ТА ПРОЗОРА ЗВІТНІСТЬ ЯК ІНСТРУМЕНТИ РИНКОВИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ В УКРАЇНІ

© 2019 ВЛАСЮК В. Є.

УДК 338.24: 658.14/.17 (477)
JEL Classification: O16; O23; O38

Власюк В. Є.

Державна підтримка та прозора звітність як інструменти ринкових перетворень в Україні

Проаналізовано різноманітні підходи до наукових оцінок управління економікою. Докладно розглянуто методологічні аспекти визначення кількісних і якісних показників діяльності суб'єктів господарювання. Опрацьовано законодавче закріплення бухгалтерського обліку та фінансової звітності в Україні. Узагальнено принципи інтегрованої звітності, які розроблялися в Україні за рекомендаціями міжнародних експертів. Описано законодавчо встановлені вимоги щодо переліку статей, показників фінансової звітності, які підлягають оприлюдненню. За допомогою конструктивно-критичного аналізу досліджено практичні приклади державної політики підтримки підприємництва в країнах Азіатсько-Тихоокеанського регіону. Приділено увагу американським пропозиціям щодо підтримки своєї американської економічної системи. Окремо досліджено на основі процесно-орієнтованого підходу перспективи розвитку вітчизняної економіки. Проаналізовано проблемні питання забезпечення комплексного підходу за допомогою моделі М. Д. Бениша до діагностичного інструментарію якості фінансової інформації. Розкрито коло інших факторів, які доповнюють модель Бениша, що розширює коло інструментів з метою набуття прозорості та відкритості для усієї української економічної системи. Актуалізуються інші коефіцієнти з метою удосконалення системи оцінки ризику фінансового маніпулювання. Обґрунтовано необхідність активізації підприємницьких структур у впровадженні процесів виявлення змін у показниках господарської діяльності.

Ключові слова: економічне середовище, стандарти обліку, принципи інтегрованої звітності, прозорість бізнес-діяльності, державна підтримка.

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2019-1-20-27>

Формул: 1. **Бібл.:** 9.

Власюк Валерій Євгенович – доктор економічних наук, професор, професор кафедри економіки та соціально-трудова відносин, Університет митної справи та фінансів (вул. Володимира Вернадського, 2/4, Дніпро, 49004, Україна)

E-mail: vvlas_dn@ukr.net

УДК 338.24: 658.14/.17 (477)
JEL Classification: O16; O23; O38

Власюк В. Е. Государственная поддержка и прозрачная отчетность как инструменты рыночных превращений в Украине

Проанализированы различные подходы к научным оценкам управления экономикой. Подробно рассмотрены методологические аспекты определения количественных и качественных показателей деятельности субъектов хозяйствования. Обработано законодательное закрепление бухгалтерского учета и финансовой отчетности в Украине. Обобщены принципы интегрированной отчетности, которые разрабатывались в Украине по рекомендациям международных экспертов. Описаны законодательно установленные требования к перечню статей, показателям финансовой отчетности, которые подлежат опубликованию. С помощью конструктивно-критического анализа исследованы практические примеры государственной политики поддержки предпринимательства в странах Азиатско-Тихоокеанского региона. Уделено внимание американским предложениям по поддержке своей американской экономической системы. Отдельно исследованы на основе процессно-ориентированного подхода перспективы развития отечественной экономики. Проанализированы проблемы вопроса обеспечения комплексного подхода при помощи модели М. Д. Бениша к диагностическому инструментарию качества финансовой информации. Раскрыт круг других факторов, которые дополняют модель Бениша, что расширяет круг инструментов с целью приобретения прозрачности и открытости для всей украинской экономической системы. Актуализируются другие коэффициенты с целью совершенствования системы оценки риска финансового манипулирования. Обоснована

UDC 338.24: 658.14/.17 (477)
JEL Classification: O16; O23; O38

Vlasyuk V. Ye. Government Support and Transparent Reporting as Tools of Market Transformations in Ukraine

The article deals with analysis of various approaches to scientific assessment of economic management. There presented a detailed consideration of methodological aspects related to determining quantitative and qualitative indicators of activities of business entities. The legislative consolidation of accounting and financial reporting in Ukraine is reviewed. The principles of integrated reporting, which were developed in Ukraine based on the recommendations of international experts, are summarized. The legislatively established requirements for the list of articles, financial statements indicators to be published are described. Practical examples of national policies aimed at supporting entrepreneurship in countries of the Asia-Pacific region are studied using a constructive and critical analysis. Attention is paid to proposals of the USA to support the American economic system. Separately, the prospects for the development of the domestic economy are investigated based on a process-oriented approach. Problems associated with ensuring an integrated approach to the diagnostic tools of financial information quality by means of the model of M. Boenisch are analyzed. There disclosed a number of other factors that complement the model of M. Boenisch, which expands the range of tools in order to achieve transparency and openness for the entire Ukrainian economic system. In order to improve the system for assessing risks associated with accounting abuses other relevant factors are being actualized. The necessity for stimulating entrepreneurial structures in the implementation of processes aimed at identifying changes in economic performance indicators is substantiated.

необходимость активизации предпринимательских структур во внедрении процессов выявления изменений в показателях хозяйственной деятельности.

Ключевые слова: экономическая среда, стандарты учета, принципы интегрированной отчетности, прозрачность бизнес-деятельности, государственная поддержка.

Формул: 1. **Библ.:** 9.

Власюк Валерий Евгеньевич – доктор экономических наук, профессор, профессор кафедры экономики и социально-трудовых отношений, Университет таможенного дела и финансов (ул. Владимира Вернадского, 2/4, Днепр, 49004, Украина)

E-mail: vvlas_dn@ukr.net

Keywords: economic environment, accounting standards, principles of integrated reporting, transparency of business activities, government support.

Formulae: 1. **Bibl.:** 9.

Vlasyuk Valeriy Ye. – Doctor of Sciences (Economics), Professor, Professor of the Department of Economics and Social-Labor Relations, University of Customs and Finance (2/4 Volodymyra Vernadskoho Str., Dnipro, 49004, Ukraine)

E-mail: vvlas_dn@ukr.net

Перебудова економічної системи України проходить свій важливий і тернистий шлях, обумовлений існуючими реаліями та впливами світової глобалізації, внутрішніми негараздами й протиріччями, які не надають позитиву у формуванні нового укладу господарських відносин сучасного типу.

Новітні «правила гри», якщо вони формуються на державному рівні, покладаючись на свою власну економічну систему, повинні бути зумовлені, по-перше, формами господарських відносин, по-друге, носити публічний характер і, по-третє, покладатися на сталий економічний розвиток держави.

Політичні, економічні та соціальні умови країни, враховуючи стан національної економіки, зовнішні та внутрішні впливи, співвідношення різномірних груп інтересів, мають все ж таки враховувати сучасні тенденції прогресу людства у намаганні визначати способи та стимули у досягненні суспільного та національного добробуту [1].

Також слід враховувати як новітні наукові здобутки щодо соціально-економічних процесів, що відбуваються у світі, так не можна зрікатись класичних ідей та теорій, а синтезувати з критичних позицій відомі моделі, хоч і суперечливі, але такі, що були властиві в різні часи для прогресу людства.

Економічне життя країни, яке покладається на досягнення певного рівня національного добробуту, визначається зростанням продуктивних сил, що виявляє ступінь прогресу господарського механізму у процесах відтворення.

Як зазначив свого часу І. І. Лукинов: «Функціонують різноманітні заходи, що сприяють концентрації капіталів, їх диверсифікації і переливу із фінансового в реальний сектор економіки, стимулюють інноваційно-інвестиційний процес і застосування енергозберігаючих, екобезпечних (безвідходних) технологій» [2].

Цей же автор зазначив, що: «Ефективне функціонування ринкової економіки вимагає від держави здійснення активної і жорсткої валютно-фінансової і кредитної політики як важливої складової загальноекономічної політики держави. Стратегія грошово-кредитної політики, спрямована на економічне зростання, базується здебільшого на двох пріоритетах: стабільність національної валюти та стимулювання внутрішніх заощаджень» [2].

Водночас у наявному на сьогодні економічному середовищі нашої країни почали приділяти увагу не тільки державному впливу на економічні процеси, фінансальній

складовій підсумків виробничих процесів, а й інформаційній прозорості діяльності підприємств за допомогою статистичних, фінансових і бухгалтерських стандартів обліку господарської діяльності в реальних секторах економіки.

Наявна фінансова звітність у традиційному аналізі на сьогодні призвичаюється до законодавчого закріплення принципів інтегрованої звітності, на різних рівнях управління економікою, враховуючи набуту вітчизняну практику, рекомендації міжнародних методологій та перспектив входження у світовий економічний простір.

Дослідженнями різномірних аспектів методологій та підходів до державної політики щодо підтримки розвитку підприємства, визначення кількісних і якісних показників, які характеризують складові господарської діяльності як у правовому полі, так й у міжнародній та вітчизняній практиках, розглядали цілий ряд фахівців, науковців, дослідників і практиків, серед яких слід виділити М. Беніша, О. Білоруса, С. Буско, Ф. Бутинця, В. Гейця, Л. Гнілецьку, Т. Давидюк, Р. Костирко, П. Куцик, Р. Костяк, Т. Єфименко, М. Паніну, Н. Проскуріну, Дж. Робертсон, К. Сорокіну, В. Федосова, М. Фріго, Р. Чешліка, С. М. Шелудько та ін,

Зважаючи на те, що важелі управлінських впливів, активна державна політика щодо підтримки вітчизняної економіки, а також те, що з минулого року набрав чинності оновлений Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», виникають питання не тільки щодо імплементації законодавчого акта до світових стандартів, досягнення економічних, соціальних, політичних та інших цілей, відповідальності суб'єктів господарювання перед державою та суспільством, а й методології глибокого впровадження на всіх щаблях господарювання і приєднання до світових реалій новітніх принципів ведення і обліку діяльності у поєднанні з теоретичним осмисленням існуючих нестандартних умов ринкової трансформації економіки України, що і є метою цієї статті.

Зусилля багатьох поколінь науковців, практиків, державних служб (не тільки фінансальних), громадських об'єднань приділяли значну увагу виробленню та введенню в дію конкретних правил, норм, заходів щодо формування належного аналізу та контролю господарської діяльності в різні часи, різномірних форм і видів виробничої, невиробничої сфер відтворення, намагаючись привести у якийсь стандартизований вигляд усі наявні процеси світового господарювання [3].

Значення результатів діяльності, аналіз, їх оцінка, система показників, звітність та інші термінологічні визначення, як вважається, повинні розкрити усю сукупність даних щодо стану (у тому числі фінансового) будь-якого суб'єкта господарювання.

Вже в новому столітті в Україні, як зазначалося, «...у рамках науково-дослідної діяльності за допомогою провідних фахівців UNCTAD у Академії фінансового управління розроблялися рекомендації з використанням принципів інтегрованої звітності» [4]. Додамо, що розроблені рекомендації під егідою ООН, за участю ініціативної групи підприємств (міжнародних компаній) та вітчизняних науковців надали змогу включити ці напрацювання до прийнятого оновленого Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», який набув чинності з 01.01.2018 р.

Важливим видається те, що спільні рекомендації фахівців UNCTAD та Академії фінансового управління розроблялися з використанням принципів інтегрованої звітності, покладаючись на «...необхідність регулярної публікації нефінансових показників із метою дотримання принципів максимальної прозорості в інвестиційній і бізнес-діяльності. При цьому звітність має включати відомості про систему використовуваних ресурсів, а також про орієнтацію стратегії, управління, активності й перспектив економічних агентів на створення вартості та цінності в коротко-, середньо- та довгостроковому періодах. Інтегрований звіт повинен містити відомості про діяльність і результати використання капіталів у минулому, сьогодні та в майбутньому» [4].

Дійсно, в оновленому законі також позначено і класифікацію підприємств за розмірами (поділені на мікропідприємства, малі, середні та великі), передбачено зобов'язання суб'єктів господарювання оприлюднювати фінансову звітність, зокрема, середніми і великими підприємствами на власному веб-сайті, а іншими – за зверненнями будь-якої особи.

Також визначено, що установи, які становлять суспільний інтерес (хто буде їх визначати?), будуть зобов'язані подавати звітність за Міжнародними стандартами фінансової звітності (МСФЗ), яка надається утвореними бухгалтерськими службами або аудиторськими фірмами, що залучаються іншими підприємствами для надання аутсорсингових послуг.

В оновленому законі встановлено вимогу складати звітність на підставі так званої таксономії, тобто відштовхуючись від переліку статей, показників фінансової звітності, які підлягають оприлюдненню. До того ж завдяки спрощенню вимог до первинних документів очікується, що факт здійснення господарської операції буде незалежним від способу відображення (або невідображення) її у первинних документах. Тобто багаторічна практика податкової служби про невизнання господарських операцій через якісь примарні незначні помилки в оформленні первинних документів скасовується, що спрощує бухгалтерську звітність.

А відповідальність за своєчасне, у повному обсязі подання та оприлюднення фінансової звітності покладається на уповноважений орган (посадову особу), що здійснює керівництво підприємством (або власника).

Внесені в оновлений закон зміни мають стати позитивним інструментом у підвищенні рівня конкурентоздатності вітчизняних підприємств, у тому числі і на міжнародних ринках, оздоровити інвестиційний клімат у країні, надати нового імпульсу інвесторам як у внутрішньому, так і у зовнішньому середовищі. А спрощення вимог до первинних документів зменшує само собою документообіг, переорієнтує бухгалтерську систему на міжнародні стандарти, що обумовлює необхідність навчання на більш якісному рівні та має стати для бухгалтерів підприємств і фіскальних органів різного рівня більш вищим ступенем професійної підготовки.

Підтримка стабільності національної економічної системи через упровадження прозорості діяльності українських підприємств, у тому числі фінансової звітності, має на меті стимулювання внутрішніх виробничих процесів, що спонукає нарощування та економічне оновлення господарської діяльності та процесам перетворень.

Визначення на рівні держави (Кабінет Міністрів України) порядку й строків подання фінансової звітності підприємств, а для банків – Національним банком України, може впорядкувати та забезпечити впровадження самого порядку та механізму, а також організації цього процесу, до того ж існує вимога щодо складання фінансових звітів підприємств будь-якої форми, виду, сфер діяльності тощо, покладаючись на таксономію, тобто виходячи зі складу статей, показників фінансової звітності, які підлягають оприлюдненню.

Також слід враховувати й Закон України «Про аудит фінансової звітності та аудиторської діяльності», який з лютого 2018 р. набув чинності, що стане важливим регулюючим і регламентуючим фактором, який дозволяє гармонізувати вітчизняне правове забезпечення підприємницької діяльності та імплементувати його із законодавством країн ЄС у відповідній сфері. Це може стати значним мотивуючим важелем впливу на розвиток української економіки, ще й тому, що цим документом передбачається також створення громадського нагляду щодо здійснення контролю за якістю аудиторських послуг підприємствам, зважаючи на те, що такий орган повинен складатися з Ради нагляду за аудиторською діяльністю та Інспекції із забезпечення якості, тобто ті заходи, які, покладаючись на суспільний інтерес, може розпочати й забезпечити процеси відтворення усєї економічної системи країни.

Цим Законом встановлюється порядок атестації самих аудиторів, що надає змогу забезпечення й гарантування високого рівня знань аудиторів, вводиться механізм страхування професійної відповідальності аудиторів перед третіми особами. Також відповідно до норм цього Закону передбачається створення Аудиторської палати України, професійного самоуправляючого органу, який повинен забезпечити реалізацію значної частини функцій щодо регулювання діяльності аудиторів в Україні. Відповідно, буде створено єдиний реєстр як аудиторів, так і суб'єктів аудиторської діяльності. Таким чином, витрати на навчання, сертифікацію аудиторських компаній буде перенесено на цей новий орган.

Важливим видається нагадати те, що і у новому столітті основою зростання економіки в будь-якій країні залишається реальна виробнича сфера, а не біржові спекуляції,

штучне створення безлічі нових потреб, надумані фінансові інструменти, що превалює у сучасних господарських відносинах.

Охоплення на всіх рівнях вітчизняного економічного механізму як основної ланки господарської системи всіх без виключення суб'єктів процесів відтворення щодо встановлення єдиних правил всебічного аналізу і норм управління кількісними та якісними показниками діяльності надасть змогу для прискорення розвитку економіки, сприятиме зростанню обсягів фінансових і матеріальних ресурсів, необхідних для підвищення стандартів життя, рівня соціальної активності виробничої сфери, обумовить збудуючі впливи на організацію нового укладу господарювання в нашій країні.

Світовий досвід засвідчує, що в країнах, де розуміють значення економічного курсу держави на відтворювальні процеси, завжди проводиться політика підтримки «курки, яка несе золоті крашанки». Відповідно, що загальна орієнтація на прогрес повинна підкріплюватися самими діями, які спрямовуються на зростання, підтримку та налаштування державної влади, будь-якої політичної сили за допомогою правової, економічної, адміністративної, пропагандистської політики, на процеси розвитку підприємництва.

Цікавим видається той факт, що ще на початку нового століття, у публікації В. Воротіна, були наведені практичні приклади державної політики підтримки підприємництва в країнах Азіатсько-Тихоокеанського регіону, де за допомогою державних важелів впливу проводилось оздоровлення економіки «... шляхом швидкого відтворення виробництва та послуг» [5]. У 70-х рр. минулого століття, після кризи, яка охопила цілий ряд країн Далекосхідного регіону, в основу економічної політики було покладено ідею «... щодо малих і середніх підприємств, визначаючи, що вони є найважливішими суб'єктами ринкового господарювання країн регіону і без більшості подібних підприємств неможливо активізувати діяльність інших економічних суб'єктів ринку» [5].

Дійсно, такі підприємства, які «мають сучасну техніку, світові технології, кваліфіковану робітничу силу, створюють економічну основу національної індустрії» [5]. Додамо до цього релевантну інформацію, швидке адаптування до змін (правових, технологічних тощо), досконале знання ринкового середовища, вміння придбавати та закріплювати за собою ліцензії, патенти, тобто право власності, що, на відміну від вітчизняної практики, надає значних переваг, застосування важелів партисипативного управління. Ці та ще цілий ряд інших інструментів виявляють позитивний вплив на стійкість і зростання економічної системи в цілому.

Зазначимо, що в країнах Азіатсько-Тихоокеанського регіону свого часу було введено поділ за основними параметрами підприємств, покладаючись на статутний капітал і середню чисельність на такі три кластери, як:

- великі підприємства, до яких віднесли видобувну й обробну промисловість, транспорт, будівництво (статутний капітал – до 770 тис. дол. США, чисельність працюючих – до 300);
- середні, в яких виділялась оптова торгівля (статутний капітал до 230 тис. дол. США, чисельність працюючих – до 100);

- малі, де значну частку займала роздрібна торгівля та індустрія (статутний капітал – до 77 тис. дол. США, чисельність працюючих – до 50) [5].

Такий поділ підприємств мав на меті також і державні важелі впливу, якими стали правові засади, як, наприклад, в Японії, де «... уявлення про малий і середній бізнес було втілено в концепції Закону «Про основи політики щодо малих і середніх підприємств». Цей закон був прийнятий в 1963 р., та його основні положення виходять з того, що малі та середні підприємства мають велике значення у формуванні і підтримці конкурентного ринкового середовища, але вони не можуть конкурувати на рівних з більшими фірмами» [5]. Таким чином, проявився як правовий, так і пропагандистський аспекти державної підтримки господарюючих суб'єктів.

Крім зазначеної концепції, в Японії державна підтримка була закріплена цілісною системою законодавчого забезпечення всебічної підтримки малого бізнесу, спрямована на компенсування слабких економічних рис означених підприємств. Введення таких законів, як «Закон про сприяння модернізації середніх і малих підприємств», «Закон про керівництво діяльністю середніх і малих підприємств», «Закон про організацію кооперативів середніх і малих підприємств», «Закон про центральний кооперативний банк для торгівлі та промисловості», стало знаковою подією щодо державної політики розвитку національної економіки та обумовило спрямування національної доктрини на економічне зростання. Ці та ще цілий ряд законодавчих ініціатив стали запорукою до масштабної ідеї відтворювальних процесів у країні. Також слід нагадати про створення Консультативної Ради як механізму реалізації законів щодо підтримки підприємництва державою, де разом з представниками підприємницьких структур вирішувалися основні питання розвитку малого та середнього бізнесу [5].

Одним із основних факторів виробництва завжди був капітал як кровносна складова відтворювальних процесів, яким сповна скористалися в Японії, де державою встановлені досить прозорі форми підтримки малого бізнесу, щоб стимулювати ефективний розвиток всієї економічної системи. Було встановлено особливий порядок фінансування малих форм господарської діяльності, де крім банківської системи, якими є комерційні банки, були створені спеціальні державні та приватні фінансові інститути, якими стали біля 500 позикових асоціацій, приблизно 450 кредитних кооперативів, які ще до фінансової кризи видавали до 20 % всіх кредитів для малого та середнього бізнесу [5].

До того ж на основі чинного законодавства про підтримку підприємництва були створені три державних фінансових фонди, які займалися фінансовим забезпеченням малих підприємств [3]. Такими закладами стали:

1. Центральний кооперативний банк для торгівлі та промисловості, створений державою, але забезпечений на 90 % приватними фінансовими надходженнями (Кредитна політика цього банку була спрямована на підтримку підприємств, які були членами виробничих кооперативів).
2. Народна корпорація з питань фінансування, яка працювала на державні кошти (Кредити надавалися малим і середнім підприємствам на пільгових умовах на тривалий термін).

3. Державна корпорація з фінансування малих підприємств, яка працювала за рахунок державних коштів (Додатково залучала вільні бюджетні кошти, видаючи кредитні ресурси на тривалий термін) [5].

Такі три державні кредитні установи забезпечували 10 % всіх коштів, які видавалися приватним малим і середнім підприємствам Японії, що виявляло рівень державної підтримки економічного середовища країни, тобто проблема вирішувалася за допомогою спеціальних державних установ, і чого не відчувається в Україні. До того ж на різних рівнях держави, місцевого самоврядування, галузевих, регіональних та іншого роду рівнях не проводиться робота (порівняно з країнами Азіатського-Тихоокеанського регіону) щодо створення кооперативних утворень чи асоціацій, та не використовуються важелі впливу з гарантування позик розвитку підприємництва, страхування кредитів, не спрацьовують децентралізаційні механізми підтримки господарських утворень, що в цілому впливає на інвестиційний клімат держави.

В такій могутній країні, як США, навесні минулого року Президентом цієї країни Д. Трампом було зроблено серйозний крок щодо підтримки своєї американської економічної системи з прийняттям Указу Президента «Купуй американське й наймай американців», що є значимим важелем внутрішньої політики або так званого «протекціонізму».

Також президент Д. Трамп запропонував скорочення податків і відміну наявних фінансових правил, але ці заходи сприймаються як незначені дії держави, які можуть призвести до значних фінансових ризиків, провокуючи передумови глибокої кризи, яка відбувалась у 2008 р.

Наприкінці минулого року, а саме з його другої половини, ризики щодо економічної стабільності знизилися завдяки таким двом факторам, як:

- підсилення світового економічного зростання;
- більш високі процентні ставки.

Але все ж таки існують значні ризики того, що в цій країні фірми, які мають високу частку залучених і запозичених коштів, зважаючи на запропоновану податкову реформу республіканської політичної сили, не зможуть вкласти у відтворювальні процеси одержані значні грошові потоки, що впливатиме на сталий розвиток країни. Можна спрогнозувати, що одержані грошові потоки, які будуть складатися з репатріаційних прибутків, які одержані з-за кордону ТНК (транснаціональними корпораціями), будуть спрямовані на ризикові процеси, якими стануть купівля фінансових активів, виплата дивідендів у галузях інформаційних технологій та охорона здоров'я. Такі застереження, які висловила МВФ, очевидно пов'язуються з переривчастими дестабілізуючими коливаннями у фінансовій системі, що спостерігаються протягом останніх десятиліть. Також МВФ наголосив на тому, що зміни у податковому законодавстві США завжди призводили до негативних наслідків, у тому числі й до фінансової кризи 2008 р.

Відповідно, що запропоновані Д. Трампом податкові скорочення й плани видатків обумовлять інфляційні процеси, а процентні ставки зростуть більш різко, ніж очікується, що призведе до волатильності ринку та підвищення вартості обслуговування боргу для корпоративних балансів.

В нашій вітчизняній економіці вже котрий рік процес входження у ринкову економіку не те, що гальмуються, а, навпаки, повертаються назад. І науково-технічний прогрес, науково-технологічні революції, не змогли надати імпульсу щодо виникнення так званої постіндустріальної економіки в нашій державі. Бездіяльність, «рейдерство», здирижки на рівні держави, ці, та ще цілий ряд факторів, не надають можливості розвиватися та стати сильніше у цей непростий період.

Враховуючи на те, що у світовому економічному просторі все більше уваги приділяється звітності підприємств, що є основою прозорості ведення бізнесу, на більшості суб'єктів господарювання різномірних країн світу, актуальним стає значимість дослідження принципів достовірності та оцінки ймовірності її викривлення у показниках діяльності у вітчизняних реаліях.

В Україні, яка намагається інтегруватися у світовий економічний простір, дійсно поширюється інтерес до фінансової, бухгалтерської та статистичної звітності суб'єктів господарювання, з метою виявити не тільки економічну поведінку підприємств різного рівня відповідальності, але й встановити саму структуру господарства, яке формується у нових умовах господарювання.

Показники, дані, інформація, достовірність звітності, ці та ще цілий ряд визначень фокусують усі елементи господарських відносин. Також викривлення, ймовірність, шахрайство виділяють актуальні на сьогодні фактори поведінки, які мають особливу значущість при впровадженні ринкових відносин в Україні.

Ще у 2012 р. Р. В. Костюк і Р. Чешлік опублікували своє дослідження пізнавальної вартості за моделлю М. Д. Беніша по дванадцяти українських підприємствах різного рівня, різних галузях господарювання, за період з 2007 по 2009 рр., покладаючись на вісім факторів, які виділив Беніш як систему показників «Карта нормативних відхилень фінансових індикаторів» [6].

Таке дослідження українських підприємств, які входили до складу Індексу UX ПАТ «Українські біржі», виявило певну обмеженість самої моделі Беніша як діагностичного інструменту дослідження якості фінансової інформації і показало те, що українські підприємства різних розмірів, галузей, напрямів діяльності мають котирування на біржах Центрально-Східної Європи, а саме на відомій Варшавській біржі.

Таке котирування на біржі надає стимулюючого характеру та виявляє спроможність брати участь у відкритих змаганнях українським господарникам.

Підприємства виробничого сектора, які входять до Індексу UX, були проаналізовані за три роки, що є певною ознакою визначення M-score як фактора, за яким можливо виявити маніпуляційні дії у фінансовій звітності.

Ті підприємства, які пройшли такий шлях, переходять до наступного етапу – дослідження так званої «якості» фінансової інформації, що надає цим підприємствам нового імпульсу в підвищенні свого рівня, тобто вони набувають певних якостей, хоча на сьогодні не існує єдиної, опрацьованої та ефективної моделі оцінки якості.

Проведення за вісьмома факторами, які виділив Беніш, дійсно дозволяє вказати на можливе запровадження

практики маніпуляції із звітністю, але таке дослідження проводилося за три роки, й до того ж у цій моделі спираються на такі показники, як:

DSRI – що допомагає оцінити співвідношення зміни рівня дебіторської заборгованості до зміни рівня доходу від реалізації своєї продукції за останній рік (t) та за інший рік ($t - 1$);

GMI – можливо оцінити співвідношення зміни рівня валового прибутку до зміни рівня доходу від реалізації продукції між попереднім і поточним роками (Бенішем було встановлено, що середній рівень цього коефіцієнта для «сумлінних компаній» дорівнює 1,014, а в компаній, де викрито перекручування звітності, коефіцієнт більший на 18 %, тобто 1,193);

AQI – цей показник дозволяє оцінити якість активів за допомогою співвідношення суми оборотних активів і залишкової вартості основних засобів до загальної суми активів балансу (в році t та його рівня у році $t - 1$);

SGI – цей показник показує зміни динаміки доходу від реалізації продукції у поточному і попередніх роках;

SGAI – показник адміністративних витрат і витрат на збут;

DEPI – оцінює співвідношення рівня амортизації до рівня залишкової вартості продукції (в роках t та $t - 1$);

LVGI – показник, який оцінює співвідношення рівнів загальної заборгованості (в роках t та $t - 1$);

TATA – оцінка співвідношення різниці між прибутком і чистим рухом коштів від операційної діяльності до загальної суми активів (балансу) підприємства [4].

Таким чином, за формулою, яка визначає модель восьми факторів, можливо виявити дії з маніпуляції у фінансовій звітності підприємств.

$$M = DSRI + GMI + AQI + SGI + DEPI - SGAI + TATA - LVGI. (1)$$

За цією моделлю граничний рівень *M-score*, як визначив Беніш, виноситься значення – 2,22. Тобто значення, яке вище *M-score*, ідентифікує досліджувану суб'єкт господарювання як маніпулятора [6; 7].

Можливість виявити за допомогою такого діагностичного інструменту якість поданої фінансової інформації є позитивним моментом у створенні відкритої аналітичної бази дій підприємств на різних рівнях своєї діяльності. Але слід зазначити, що таке дослідження носило ситуаційний (пізнавальний) характер, й застосована модель має свої вади: не є всебічною, системною та впровадженою хоч на якомусь певному рівні.

У науковій роботі Р. Костяка і Р. Чешліка порівняно з моделлю М. Д. Беніша застосовується інший спосіб класифікації, за яким не проводиться розподіл підприємств на маніпуляторів і неманіпуляторів. Ці автори застосували позначення «green flag» для «здорових» підприємств, вільних від маніпуляцій, і «red flag», яке є застереженням для інших учасників ринку. Ті підприємства, які досягають рівня *M-score* вище, ніж граничний рівень, позначаються «red flag» – червоним прапором, що є попередженням і вказує на необхідність глибокого аналізу фінансової звітності цього підприємства [6].

З проведеного аналізу дванадцяти українських підприємств тільки одне було вільним від маніпуляції в усіх трьох роках, а інші були відмічені як такі, що з трьох років

у деяких з них якість інформації є сумнівною [6]. В цій роботі наголошувалося на тому, що серед причин, за якими у певних роках деякі підприємства отримали значення «red flag», можуть бути фінансова криза, погіршення умов на ринку, спад ефективності підприємств, які можна визнати об'єктивними зовнішніми факторами впливу. Але ж є ще й внутрішні важелі, на які слід звернути увагу.

До того ж ці автори зазначили, що «Для відображення придатності оцінки якості фінансової звітності в процесі прийняття економічних рішень в опрацюванні досліджено залежність між якістю інформації і зміною прибутку (збільшення чи зменшення) в перспективі одного і двох років після року оцінки [6].

Висновком у дослідженні цих авторів стало те, що: по-перше, «здорові» підприємства позначають свої реальні прибутки, а, зважаючи на період фінансової кризи, коли проводився аналіз, відбувався спад прибутків, що зазначається як натуральне явище; по-друге, підприємства, які маніпулюють звітністю за допомогою бухгалтерських технік, подають тенденцію зростання прибутку (зменшення збитку) тільки на короткий термін; по-третє, застосування маніпуляційних даних у якийсь рік може негативно впливати на фінансові результати у майбутньому [6; 7].

В цьому ж виданні була надрукована ще одна стаття одного із співавторів попередньої роботи, яка продовжила дослідження впливу моделі М. Д. Беніша, виділяючи деякі обмеження щодо виявлення певних особливостей цієї моделі все за тими ж дванадцятьма підприємствами [8].

Також зазначимо, що застосування цих інструментів повинно надати можливості вироблення і проведення системних дій щодо набуття прозорості та відкритості для усієї української економічної системи ринкового спрямування.

Ще одна робота, пов'язана із застосуванням моделі Беніша як інструменту виявлення оцінки ризику фінансового шахрайства, проводилася на декілька років пізніше, досліджуючи на прикладі двох підприємств (машинобудівного та металургійного) з одного регіону можливості викривлення фінансової звітності за п'ять попередніх років [9].

У цій роботі ставилося завдання можливості адаптації методики виявлення ризиків маніпулювання фінансовою звітністю, в умовах діяльності українських підприємств, з урахуванням галузевої специфіки.

На основі аналізу фінансової звітності за п'ять років, за розрахунком таких індикаторів, як: темпи зниження частки валового прибутку у виручці; темпи зростання якості активів; темпи зростання оборотності дебіторської заборгованості; темпи зростання частки витрат, які припадають на виручку від реалізації; темпи зростання амортизаційних витрат у первісній вартості; темпи зростання фінансового важеля та темпи зміни оборотності матеріальних запасів у днях, були отримані дані щодо ризиків викривлення фінансової звітності.

До того ж при аналізі були введені інші коефіцієнти з метою удосконалення системи оцінки ризику фінансового шахрайства, що повинно покращити таку систему оцінки. Наприклад, використання візуалізації складних розрахунків з використанням інфографіки проведено за допомогою побудови об'ємних графіків, що дозволило побудувати

матрицю інтерпретації оцінки ризику викривлення фінансової інформації. Такий порівняльний аналіз за допомогою інфографіки та матриці інтерпретації показав ймовірність викривлення інформації в одного з двох досліджуваних підприємств значно вищою, що дозволяє через візуалізацію наочно оцінити позитивні або негативні тенденції у діяльності підприємств [8].

Таким чином, використання таких інструментів, як інфографіка, розширює можливості, за допомогою візуалізації, проводити чітке, комплексне дослідження, скоріше реагувати на вирішення проблем невідповідності фінансових індикаторів, виявляти навмисне викривлення даних, поданих у фінансовій звітності.

Само собою використання моделі Беніша, крім того, що виявило певні вади цієї моделі, надає можливості через розширення інструментаріїв визначити ознаки маніпулювання даними звітності, що є позитивом. Але водночас виникає інша проблемна ситуація, яку слід виділити.

В Україні ще не виконується державна підтримка розвитку підприємництва у широкому розумінні; відсутні системні дії у застосуванні інструментів впливу держави і місцевого самоврядування, спрямовані на позитивну підтримку виробничого сектора; інноваційно-інвестиційний клімат залишається на від'ємному значенні; відсутні інституції, які б узяли на себе відповідальність за реалізацію активного впровадження механізмів створення прозорих і відкритих правил гри у господарських відносинах.

Висновки та пропозиції. Формування нового укладу господарських відносин в Україні має свої, притаманні тільки їй риси, закріплені ще з часів адміністративно-командної економіки. Набуті за роки незалежності інші принципи та методи проведення господарської діяльності більше походили на бажання за будь-яку ціну збагатитися, стати власником чого-небудь, без ідеї довготривалого підприємницького укорінення у вітчизняній економічній системі, не беручи до уваги зміни політичних, економічних, соціальних вимог часу.

Настання часу можливостей входження у підприємницьке коло світового рівня вимагає не тільки дотримання встановлених правил діяльності, а й набуття публічності, прозорості ведення бізнесу, показувати перспективність своїх спрямувань до вищого рівня господарника, вміння проявити свої підприємницькі ініціативи. Слід впровадити у практику державного впливу на економіку комплексний науково обґрунтований механізм управління економічним кліматом держави.

Тому, напевно, важливим і значущим стане активізація підприємницьких структур у впровадженні процесів виявлення змін у показниках господарської діяльності, проведення комплексних обстежень галузевих і регіональних учасників ринку, який повинен формуватися на конкурентних засадах, ініціювання місцевих і державних програм поширення норм і правил, закріплених на законодавчому рівні, узгодження із міжнародними стандартами, вміння розрізняти хибні дії від зловмисних вчинків, виявляти та запобігати їх, примусити підприємства, які порушують встановлені норми і правила бути відповідальними, незважаючи на час скоєння цих вчинків та набуті зеленого прапора у міжнародній спільноті.

Інфраструктура вітчизняного ринку повинна мати привабливу основу для проведення відтворювальних процесів, спираючись на наукове пізнання, всебічну державну підтримку на різних рівнях, включення усіх важелів впливу, покладаючись на правове, пропагандистське, адміністративне й економічне розростання підприємницького клімату країни.

ЛІТЕРАТУРА

1. Коляда Т. А. Організація довгострокового бюджетно-го планування та прогнозування: досвід провідних країн світу. *Проблеми економіки*. 2013. № 4. С. 14–20.
2. Лукінов І. І. Теоретико-методологічні аспекти стратегії економічного розвитку України // *Економічна теорія: сучасна парадигма та її еволюція на порозі XXI століття* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 1–2 берез. 2000 р.). Київ, 2000. С. 9–17.
3. Ульянченко О. В. Інноваційно-інвестиційна діяльність, як основа сталого розвитку економіки держави. *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія «Економіка»*. 2015. Вип. 2 (4). Ч. 1. С. 70–76.
4. Єфименко Т. І. Запровадження інтегрованої звітності та реформування бухгалтерського обліку в умовах євроінтеграції. *Фінанси України*. 2014. № 10. С. 7–31.
5. Воротін В. Практика підтримки малого і середнього бізнесу в країнах Азіатсько-Тихоокеанського регіону до і після фінансової кризи // *Економічна теорія: сучасна парадигма та її еволюція на порозі XXI століття* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 1–2 берез. 2000 р.). Київ, 2000. С. 30–32.
6. Костяк Р., Чешлик Р. Використання показників моделі в оцінці якості прибутку. *Вісник ЧДТУ. Серія : «Економічні науки»*. 2012. Вип. 30. Ч. 1. С. 114–121.
7. Паніна М., Чешлик Р. Обмеження моделі М. Д. Беніша в ідентифікації оцінки якості прибутку. *Вісник ЧДТУ. Серія : «Економічні науки»*. 2012. Вип. 30. Ч. 1. С. 121–126.
8. Власюк В. Є., Синюк А. О., Підгірний А. Т. Удосконалення фінансової звітності підприємств з метою підвищення інвестиційної привабливості вітчизняної економіки. *Економічний аналіз*. 2016. Т. 26, № 1. С. 136–143.
9. Власюк В. Є. Урахування показників звітності в оцінці фінансових результатів підприємств. *The scientific method*. 2018. Vol. 1. No. 15. P. 30–37.

REFERENCES

- Koliada, T. A. "Orhanizatsiia dovhostrokovoho biudzhethnoho planuvannia ta prohnozuvannia: dosvid providnykh krain svitu" [Organization of long-term budget planning and forecasting: experience of the leading countries of the world]. <i>Problemy ekonomiky</i>, no. 4 (2013): 14-20.
- Lukinov, I. I. "Teoretyko-metodolohichni aspekty stratehii ekonomichnoho rozvytku Ukrainy" [Theoretical and methodological aspects of the strategy of economic development of Ukraine]. <i>Ekonomichna teoriia: suchasna paradyhma ta yii evoliutsiia na porozii XXI stolittia</i>. Kyiv, 2000. 9-17.
- Ulianchenko, O. V. "Innovatsiino-investytsiina diialnist, yak osnova staloho rozvytku ekonomiky derzhavy" [Innovative-investment activity as the basis of sustainable development of the state's

economy]. <i>Naukovyi visnyk Mukachivskoho derzhavnoho universytetu. Seriiia «Ekonomika»</i>, vol. 1, no. 2 (4) (2015): 70-76.

Yefymenko, T. I. "Zaprovadzhennia intehrovanoi zvitnosti ta reformuvannia bukhhalterskoho obliku v umovakh yevrointehratsii" [Introduction of integrated reporting and accounting reform in the context of European integration]. <i>Finansy Ukrainy</i>, no. 10 (2014): 7-31.

Vorotin, V. "Praktyka pidtrymky maloho i serednyoho biznesu v krainakh Aziatsko-Tykhookeanskoho rehionu do i pislia finansovoi kryzy" [The practice of supporting small and medium-sized businesses in the countries of the Asia-Pacific region before and after the financial crisis]. <i>Ekonomichna teoriia: suchasna paradyhma ta yii evoliutsiia na porozii XXI stolittia</i>. Kyiv, 2000. 30-32.

Kostiak, R., and Cheshlyk, R. "Vykorystannia pokaznykiv modeli v otsintsi yakosti prybutku" [Use of model indicators in the es-

timation of profit quality]. <i>Visnyk ChDTU. Seriiia : «Ekonomichni nauky»</i>, vol. 1, no. 30 (2012): 114-121.

Panina, M., and Cheshlyk, R. "Obmezhennia modeli M. D. Benisha v identyfikatsii otsinky yakosti prybutku" [Limitation of the model of M. D. Benish in identifying the estimation of profit quality]. <i>Visnyk ChDTU. Seriiia : «Ekonomichni nauky»</i>, vol. 1, no. 30 (2012): 121-126.

Vlasiuk, V. Ye., Syniuk, A. O., and Pidhirnyi, A. T. "Udoskonalennia finansovoi zvitnosti pidpriemstv z metoiu pidvyshchennia investytsiinoi pryvablyvosti vitchyznianoï ekonomiky" [Improvement of financial reporting of enterprises in order to increase investment attractiveness of the domestic economy]. <i>Ekonomichnyi analiz</i>, vol. 26, no. 1 (2016): 136-143.

Vlasiuk, V. Ye. "Urakhuvannia pokaznykiv zvitnosti v otsintsi finansovykh rezultativ pidpriemstv" [Taking into account the indicators of reporting in the estimation of financial results of enterprises]. <i>The scientific method</i>, vol. 1, no. 15 (2018): 30-37.

■